

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ
ΛΑΜΠΡΟΥ

ΕΝ ΒΟΗΘΕΙΑ 1935

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΤΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ

ΛΕΩΝ ΑΛΛΑΤΙΟΣ

Ὁ Ἀλλάτιος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγάλων σοφῶν ὄλου τοῦ δεκάτου ἕκτου καὶ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος καὶ ὁ πολυγραφώτατος τῶν μέχρι σήμερον νεωτέρων Ἑλλήνων¹. Ἐγεννήθη τὸ 1586 εἰς τὴν Χίον ἐκ πατρὸς Νικολάου Βεστάρχη, τοῦ ἐπικληθέντος Ἀλάτζη ἢ «Ἀλάτζη» καὶ μητρὸς Σεβαστῆς Νευρίδου, ἀμφοτέρων Ἑλλήνων. Εἶναι πολὺ ἐσφαλμένη ἡ γνώμη ὅτι ὁ Ἀλλάτιος ἦτο «γόνος γενεᾶς ἰταλικῆς καὶ κατόλικος ἐκ γενετῆς». Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλλατίου, ὁ Μιχαὴλ Νευρίδης ἐγένετο Ἰησουίτης καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν Χίον ὑπὲρ τῆς καθολικῆς προπαγάνδας, ἀλλ' ἡ οἰκογένεια Νευρίδου ἦτο ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος: Ὁ Ἰσίδωρος Νευρίδης ἐπῆρε σύζυγον καθολικὴν, ἀλλὰ τὴν ἐστεφανώθη κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν. Ἀργότερα, ὅταν θέλη νὰ τὴν διαζευχθῇ, αὐτὸς μὲν καταφεύγει εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, οἱ δὲ συγγενεῖς τῆς συζύγου του εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν³.

Ἡ πατρικὴ οἰκογένεια τοῦ Ἀλλατίου, ἢ τῶν Βεσταρχῶν, ἦτο παλαιὰ ἑλληνικὴ, τὸ δὲ ὄνομα Ἀλάτσης, τὸ ὁποῖον ἔπειτα μετεβλήθη εἰς τὸ λατινικὸν Allatius καὶ τὸ ἰταλικὸν Allazio ἢ Allacci, ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἄλας, τὸ ὁποῖον ἐν Χίῳ ἐλέγετο καὶ ἀλάει καὶ ἀλάτzi. Τὴν σχέσιν τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ ἄλας ὑποδεικνύει ἤδη

¹ Δυστυχῶς δὲν ἐγράφη ἀκόμη λεπτομερὴς βιογραφία του, οὔτε κριτικὴ ἀνάλυσις τῶν ἔργων του· τὴν πρώτην ἀλλὰ κολοβὴν (λείπει τὸ τέλος) βιογραφίαν τοῦ Ἀλλατίου ἔγραψεν ὁ Stephanius Gradus (A. Mai, Nova patrum bibliotheca τ. 6 μέρ. 2 [1853] σελ. V—XXIX—) Βιογραφίαν τοῦ Ἀλλατίου, ἀλλὰ μετὰ πλαστογραφιῶν, περιέχει καὶ τὸ ἐξῆς βιβλίον: Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου Ἑλλάς μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως Γύδωνος τοῦ ἐκ Σουβινίων. Ἐκδίδεται ὑπό... Δημητρίου Ροδοκανάκιδος. Ἐν Ἀθήναις 1872 (πβ. Πανδώρα τ. 18 σελ. 419 καὶ τ. 19 σελ. 17 κ.α.). Ὁ L. Petit ἐδημοσίευσε τὸ βιογραφικὸν ἄρθρον Allatius εἰς τοῦ Vacant - Mansgenot τὸ Dictionnaire de Théologie catholique καὶ εἰς τοῦ Cabrol τὸ Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie (τὰ δύο ἄρθρα δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀνάπτυξιν). Εἰς τὸ Kirchenlexicon τοῦ Wetzer - Welte (2 ἔκδ.) ἐδημοσίευσεν ὁ Hergenröther τὸ ἄρθρον Allatius, εἰς δὲ τοῦ Herzog - Hauck τὴν Realencyclopädie für Protestantische Theologie οἱ Wagenmann καὶ Hauck, εἰς δὲ τοῦ Bandrillart - Vogt - Rouziès τὸ Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclesiastiques ὁ L. Bréhier. Εἰς τὴν Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti τ. 1 (1929) σ. 521 ἔγραψε τὸ ἄρθρον Allacci ὁ S. Mercati. Εἰς τὴν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ ἔγραψε τὸ ἄρθρον Ἀλλάτιος ὁ Κ. Δουβουნიώτης. Ἡ κυριωτάτη βιογραφία μετὰ νέων εἰδήσεων εἶναι ἡ γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ E. Legrand εἰς τὴν Bibliographie hellénique 17 siècle τ. 3 σελ. 435 - 471. Ὁ πρῶτος κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Ἀλλατίου ἐξεδόθη τὸ 1659 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Leonis Allatii librorum editorum elenchus». Πληρέστερος κατάλογος ἐδημοσιεύθη εἰς τοῦ Φαβρικίου τὴν Bibliotheca graeca τ. 11 (ἔκδ. Harles 1808) σελ. 435 - 446.

² Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Διάφορα ἑλληνικὰ γράμματα ἐκ τοῦ ἐν Πετροπόλει Μουσείου Ikhatcheff 1907 σελ. 2 κ.έ.

³ Ζολώτα, Ἱστορία τῆς Χίου β, 2 σελ. 98.—Περιοδικὸν Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τ. 11 (1878) σ. 41.

ὁ Γεώργιος Κορέσιος εἰς γράμμα του τὸ 1654¹: «ἔρρωσο, ὦ σοφώτατε Κύριε Ἀλάτζη καὶ ἄλας πάρεχε ταῖς μαθήσεσι τῆς ἀδελφότητος». Τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Ἀλάτσης διετηρήθη μέχρι σήμερον ἐν Χίῳ εἰς ὀρθόδοξον οἰκογένειαν. Ἀλλὰ καὶ συγγενῆς τοῦ Λέοντος ὀρθόδοξος ἀναφέρεται ὁ «Ἰωάννης Ἀλάτζιος»² «ἀδελφὸς τῆς ἀδελφότητος τῶν ἁγίων Ἀναργύρων». Συγγενῆς πρὸς τοὺς Ἀλάτζηδες ἦτο, φαίνεται, καὶ κλάδος τῶν Ροδοκανάκηδων, διότι ὁ «Ἀντώνιος Ροδοκανάκης τοῦ ποτὲ Ζανῆ» γράφει τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1643 ἀπὸ τὴν Χίον «πρὸς τὸν σοφώτατον καὶ λογιώτατον αὐθέντην» (τὸν Ἀλλάτιον): «Ἀνκαλὰ καὶ νὰ μὴν ἤγραψα τῆς λογιότης σου εἰς τόσον καιρὸν, ξεύρετεν πολλὰ τὴν φυσικὴν ἀγάπην τῶν συγγενῶν, μάλιστα ὅπου τοῦνομα καὶ ἡ σοφία σου ὁποῦναι γροικημένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον.... Νὰ ἤξεύρετεν τὸ πῶς ἐνεπαύτην ἀπεπολῆς ὁ μπάρμπας σου ὁ Μικὲς ὁ Ἀλάτζης..... καὶ θέλει μοῦ συμπαιθήσεις τὸ πῶς ἐποκότησα καὶ ἤγραψα ἔτζη ἀπλᾶ, μὰ ζέστη τοῦ αἵματος μ' ἔκαμεν καὶ ἦδωσα εἶδησι τῆς λογιότης σου»³.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀναφέρονται καὶ καθολικοὶ Ἀλλάτιοι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὁ Μάριος Ἀλλάτιος καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δεικνύει ὅτι ὅλη ἡ οἰκογένεια Βεστάρχη—Ἀλάτζη ἦτο καθολικὴ ἢ Ἰταλική, ἀλλ' ὅτι τινὲς Ἀλάτζηδες, ὅπως καὶ ἄλλα μέλη ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν προσήρχοντο εἰς τὸν καθολικισμόν, ἀφοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν ἐπεκράτει φανατισμὸς θρησκευτικὸς ἐν Χίῳ, ὅπως ἀργότερα⁴.

Ὁ Λέων Ἀλλάτιος ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν Χίον καὶ πλησίον τοῦ θεοῦ του Μιχαὴλ Νευρίδου εἰς τὸ ἀρτιούστατον σχολεῖον τῶν Ἰησουϊτῶν, παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀντώνιον τῆς Ἀπλωταριᾶς⁵. Ἐνωρὶς διεκρίθη ὁ μικρὸς Ἀλλάτιος διὰ τὴν εὐφυΐαν του, τὴν μνήμην καὶ τὴν ἐργατικότητά του τόσον, ὥστε ὁ θεῖος του ἀπεφάσισε νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς τὴν Ρώμην διὰ σπουδὰς εὐρυτέρας καὶ ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ διακριθῆ. Τὸ 1600 ἐνεγράφη εἰς τὸ «Ἑλληνομουσεῖον» τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης, ὅπου ἤκουσε θεολογικά, φιλοσοφικά καὶ γραμματικά μαθήματα, εἶχε δὲ πλὴν ἄλλων καὶ τὸν Κύπριον Ἰάσονα Σωζομενὸν ὡς διδάσκαλον. Εἰς τὸ Ἑλληνομουσεῖον διεκρίθη ὡς μαθητῆς, ὅπως καὶ κατὰ τὰς ἐξετάσεις του, τὰς ὁποίας ἔκαμε τὴν 9 Μαρτίου 1610. Τὸ δίπλωμά του φυλάσσεται ἀκόμη εἰς τὸ Ἑλληνομουσεῖον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Legrand.

Ὁ Ἀλλάτιος μετὰ τὰς σπουδὰς του ἤθελε νὰ διδάξῃ εἰς τὴν Χίον, τὴν ὁποίαν ἠγάπησε θερμότατα καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν, καὶ δι' αὐτὸ μετὰ περιήγησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐδῶ ὅμως ἔκατάλαβεν ὅτι ὡς διδάσκαλος θὰ ἐχάνετο, ὅτι ἂν ἐσπούδαζεν ἰατρικὴν καὶ αὐτὸς θὰ ἐξετιμᾶτο περισσότερο καὶ

¹ Legrand, Bibl. hell. 17 siècle τ. 3 σελ. 271.

² Ἀθηνᾶ τ. 28 σελ. 247.

³ Legrand, ἐνθ. ἀνωτ. 17 σ. τ. 3 σελ. 465.

⁴ Ἡ οἰκογένεια Ἀλάτζη - Allazio μαρτυρεῖται καὶ ἐν Σμύρνῃ τὸ 1737. Βλ. Κωστή, Σμυρναϊκά Ἀνάλεκτα σελ. 41 σημ.

⁵ Βλ. Α. Ἀλλάτιου, De Graecorum..... opinationibus..... σελ. 148: «grammatices tyrociniis Chii, apud Michailem Neuridam, lectissimis moribus adolescentem, dabam operam, in templo S. Antonii».

Λέων Άλλάτιος

τὴν πατρίδα του θὰ ὠφέλει εὐρύτερον. Ἐν τῷ μεταξύ, ἕως ὅτου κατορθώσῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρώμην, εἰργάζεται πλησίον τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Χίου Marco Giustiniani, μὲ τὸν ὁποῖον ἔπειτα συνεταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν. Τὸ 1616 ἐπῆρε τὸ δίπλωμα τῆς ἰατρικῆς, τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν ἔμελλε πλέον νὰ ἀσκήσῃ εἰς Χίον ὑπὲρ τῶν συμπατριωτῶν του. Ἡ γνωριμία του μὲ πολλοὺς ἐξέχοντας ἄνδρας τῆς Ἰταλίας, οἱ ὁποῖοι ἔδειξαν τόσον ἐνδιαφέρον καὶ τόσῃν ἀγάπῃν πρὸς αὐτόν, τὸν ἔπεισε νὰ μείνῃ πλέον ἐκεῖ, ὅπου διέβλεπεν ὅτι θὰ διακριθῇ. Δι' αὐτὸ ἐδέχθη διορισμὸν εἰς τὸ Ἑλληνομουσεῖον τῆς Ρώμης, ὅπου ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ ἐπὶ δύο ἔτη, καὶ συγχρόνως τὴν θέσιν γραμματέως εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ. Ὅταν ἤρχισε νὰ ἐργάζεται εἰς τὰς βιβλιοθήκας, καθώρισε τὴν ἐργασίαν τοῦ μέλλοντος ἐνόησεν ὅτι ἐκεῖ θὰ εἰργάζεται σύμφωνα μὲ τὰς κλίσεις του καὶ τὴν μεγάλην του ὄρεξιν πρὸς πνευματικὴν ἐργασίαν. Δι' αὐτὸ δὲν ἐδίστασε νὰ ἀφήσῃ τὴν διδακτικὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνομουσείου, καθὼς μάλιστα δὲν ἠδύνατο νὰ συνεργασθῇ ἐκεῖ μὲ τὸν φανατικώτερον διδάσκαλον Ματθαῖον Καρυοφύλλην.

Ἡ μεγάλη ἐκτίμησις τοῦ καθολικοῦ κόσμου πρὸς τὸν Ἀλλάτιον φαίνεται καὶ ἐκ τούτου ὅτι ὁ Πάπας Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος ἠγάπα πολὺ τὸν Ἀλλάτιον, τοῦ ἐνεπιστεύθη τὸ 1622 δύσκολον καὶ λεπτὴν ἀποστολήν, νὰ μεταφέρῃ ἐκ Χαϊδελβέργης τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Ρώμην τὴν πολύτιμον βιβλιοθήκην («Palatina»), τὴν ὁποίαν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βαβαρίας Μαξιμιλιανὸς Πρῶτος εἶχε χαρίσει εἰς τὸ Βατικανόν. Ὁ Ἀλλάτιος ἐχρειάσθη ὀκτὼ μῆνας διὰ νὰ μεταφέρῃ 96 κιβώτια πλήρη βιβλίων μετὰ πολλῶν κόπων εἰς τὴν Ρώμην. Δυστυχῶς ὁ Πάπας Γρηγόριος XV ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξύ καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀμείψῃ τὸν Ἀλλάτιον διὰ τὴν δύσκολον ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν οὗτος μὲ πολλὴν εὐσυνειδησίαν ἐξετέλεσεν¹. Ὁ νέος Πάπας Οὐρβανὸς ὁ ὄγδος ἦτο πολὺ ἐχθρικός πρὸς τὸν Ἀλλάτιον, διότι οὗτος εἶχεν ἐπικρίνει ἄλλοτε στίχους τοῦ Οὐρβανοῦ, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἤμειψε τὸν Ἀλλάτιον, ἀλλ' ἀντιθέτως τὸν ἐφυλάκισε μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἔχασε βιβλία καὶ δὲν ἐξετέλεσε καλῶς τὴν ἐντολήν του. Ἡ ἀθωότης ὁμως τοῦ Ἀλλατίου ἀπεδείχθη ταχέως καὶ οἱ πολλοὶ φίλοι του ἔδειξαν πάλιν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ τὸν ὑποστηρίξουν. Ἀπὸ τοῦ 1623 μέχρι τοῦ 1638 ἐ χρημάτισε βιβλιοθηκάριος τοῦ Καρδινάλιου Biscia, ἔπειτα δὲ τοῦ Καρδινάλιου Barberini. Τὸ 1661 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου ἐβδόμου βιβλιοθηκάριος τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ ὁποῦ ἐκαμε καὶ τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων καὶ ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ θανάτου του (1669). Τὴν 28 Φεβρουαρίου 1668 ἔκαμε τὴν διαθήκην του τὴν 17 Ἰανουαρίου 1669 συνέταξε κωδῖκελλον καὶ τὴν 18 Ἰανουαρίου ἀπέθανεν, ὁ Ἀλλάτιος εἰς ἡλικίαν 83 ἐτῶν.

Ὁ Ἀλλάτιος ἤθελε νὰ στείλῃ βιβλία εἰς τὴν βιβλιοθήκην Χίου ἀλλ' ἐδίσταζε, ἄγνωστον διατί. Ὁ καθολικὸς ἐπίσκοπος Χίου Ἀνδρέας Σοφριανὸς γράφει εἰς τὸν Ἀλλάτιον τὴν 20 Φεβρουαρίου 1647 ὅτι ὠμίλησε μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους

¹ Περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀλλατίου ἔχουσι πολλὰ γραφεῖ. Βλ. C. Mazzù, Leone Allacci e la Palatina di Heidelberg, 1893—L. Olschki, Istruzione a Leone Allacci per il trasporto della Bibliotheca Palatina di Heidelberg a Roma. La Bibliofilia τ. 3 (1901) σελ. 140.

Δεπουτάτους («Deputati») τῆς Χίου περὶ τοῦ ζητήματος τῶν βιβλίων, οὗτοι δὲ ὑπεσχέθησαν νὰ φυλάξουν πολὺ καλὰ τὰ βιβλία δι' ἰδίου ἐπιστάτου εἰς ἰδιαίτερον οἶκημα¹. Καὶ ἀργότερα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ζητήματος, ἐκ Χίου δὲ γράφουν τὸ 1654 καὶ ὁ Γ. Κορέσιος καὶ ὁ διδάσκαλος Γρηγόριος². Ἐκ τῶν γραμμάτων τούτων φαίνεται ὅτι ὁ Ἀλλάτιος ἔστειλε βιβλία μαθητικά εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων Χίου, ἀλλὰ δὲν κατήρτισε τὴν βιβλιοθήκην πὺρ ἐσχεδίαζε, ἴσως διότι ἐφοβεῖτο ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη δυνατόν νὰ συντηρηθῇ αὕτη ἐν Χίῳ.

Καὶ βιβλιοθήκην μὲν δὲν κατήρτισεν ὁ Ἀλλάτιος εἰς τὴν Χίον, ἀφῆκεν ὅμως διὰ δωρεᾶς γνωσθείσης τελευταίως³ τὴν ἐν Χίῳ ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸ Κοινὸν τῆς Χίου (città e comune pubblico) χάριν τῶν σχολείων τῆς. Ἡ περιουσία τοῦ συνίστατο ἀπὸ οἰκογενειακὴν οἰκίαν εὐρισκομένην εἰς τὴν συνοικίαν «Βρομόμπολο» παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ταξιάρχη, καὶ τὸ κτῆμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου «Τραχινού» (τοῦ σημερινοῦ Ἁγ. Γεωργίου Τραχὺ εἰς τὸν Κάμπον Χίου βεβαίως). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ οἰκία του δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς σχολὴ τῆς Κοινότητος. Καὶ ὅτι ἄλλο ἀκίνητον εὐρεθῇ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν Λ. Ἀλλάτιον περιέρχεται διὰ τῆς παρούσης δωρεᾶς εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Χίου. Τὴν διοίκησιν καὶ ἐπαύξησιν τῆς δωρουμένης περιουσίας ἀνέθηκεν ὁ Ἀλλάτιος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους δεπουτάτους ἦτοι δημογέροντας Χίου, οἱ ὅποιοι ἄρκειον κατ' ἔτος νὰ λογοδοτοῦν ἰδιαίτερος περὶ αὐτῆς εἰς τοὺς διαδόχους τῶν. Οἱ δημογέροντες θὰ ἰδρῦσουν ἐκ τῶν ἐσόδων τῆς περιουσίας καὶ ἰδιαίτερον δωμάτιον (stanza) κατάλληλον διὰ βιβλιοθήκην, ἢ ὅποια θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ Κοινοῦ. Τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτὴν διὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ Ἀλλάτιου δωρεὰν γενομένην συμβολαιογραφικῶς ὑπέγραψεν οὗτος ἰδιοχείρως τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1656, ὑπέγραψαν δ' ὡς μάρτυρες Ἕλληνιστὶ καὶ δύο Ἕλληνες, Χῖοι ἴσως, ὁ Γιάννης Νομικὸς καὶ ὁ Γεώργιος Δαμιανός⁴.

Διὰ τῆς ἀνωτέρω δωρεᾶς ὁ Ἀλλάτιος ἐφρόντισε καὶ περὶ οἰκήματος καταλλήλου διὰ βιβλιοθήκην. Ἄν ἔστειλε καὶ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία δὲν γνωρίζομεν. Διὰ τῆς διαθήκης του ἐκληροδότησε τὰ περισσότερα βιβλία καὶ χειρόγραφα του εἰς τὸ Collegio greco, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ὁποίου (Ἁγίου Ἀθανάσιον) καὶ ἔταφη. Ἰὼναι χαρακτηριστικὸν ὅτι, ὅσον δύναται, διατηρεῖ συνδέσμους μὲ Ἕλληνικὰ ἰδρύματα. Τὰ χειρόγραφα του μετεκομίσθησαν καὶ εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ρώμης Vallicelliana. Ἡ ἀλληλογραφία του ἀποτελεῖται ἐξ 150 τόμων χειρογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων μέγα μέρος δὲν ἔχει εὐρετήριον⁵.

¹ Legrand, *Bibl. hell.* 17 s. τ. 3 σελ. 466.

² Π. Ζερλέντη, *Περὶ τῶν ἐν Χίῳ φροντιστηρίων.* Ἀθηνᾶ τ. 28 (1917) σ. 244 κέξ.

³ G. Hofmann, *Vescovadi cattolici della Grecia. I Chios.* *Orientalia christiana* τ. 34, 1 (1934) σ. 90.

⁴ Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι τ. 18, 363 ἀναφερόμενον δωρητήριον ἔγγραφο τοῦ Ἀλλάτιου εἶναι τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Hofmann.

⁵ Πρ. Ἰ. Martini, *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* τ. 2 (1902) σελ. 201-233 — Νέος Ἑλληνομνήμων τ. 18 (1924) σελ. 362 — H. Laemmer, *De Leonis Allatii codicibus qui Romae in bibliotheca Vallicelliana asservantur* 1864.

Ὁ Ἀλλάτιος δὲν ἔγινε κληρικός, οὔτε μοναχὸς εἰς τὴν Ρώμην. Παρὰ τὴν καθημερινὴν του συναναστροφὴν μὲ κληρικούς, παρὰ τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τόσους εὐεργέτας του Καρδινάλιους καὶ ἄλλους καθολικούς διετήρησε τὴν θρησκευτικὴν του ἐλευθερίαν, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ κατωτέρω. Ὁ Ἀλλάτιος ἀφῆκεν, ὅσα μετρητὰ θὰ εἶχε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του διὰ νὰ σπουδάσουν τρεῖς νέοι Χῖοι εἰς τὴν Ρώμην· οἱ νέοι οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι ἐκ Χίου, ἐκ γονέων Ἑλλήνων, βαπτισμένοι κατὰ τὸν ἑλληνικὸν (ὀρθόδοξον) τρόπον, νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τοὺς δεπουτάτους (δημογέροντας) τῆς Χίου καὶ ὄχι ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα· ἐὰν συμβῆ νὰ ἐκλεχθῶσιν ὄχι ἀπὸ τοὺς δεπουτάτους, πρέπει καὶ μόνον δι' αὐτὸ νὰ ἀποκλεισθῶσι καὶ νὰ μὴν γίνουιν δεκτοὶ εἰς τὸ Κολλέγιον.... Ἐπιθυμεῖ νὰ μὴν ὑποβληθῶσιν οἱ ὑπότροφοι εἰς καμμίαν ὑποχρέωσιν ἢ ὄρκον, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τοῦ Κολλεγίου νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς οἰονδήποτε εἶδος ζωῆς καὶ νὰ γίνωσι καὶ λαῖκοί, νὰ δύνανται, ἂν θέλουν νὰ νυμφευθῶσιν, νὰ γίνουιν ἱατροί· ἐὰν δὲ τοὺς φωτίσῃ ὁ Θεὸς νὰ γίνουιν ἱερωμένοι, νὰ γίνουιν Ἑλληνες μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ὄχι ὅμως ὅπως οἱ μοναχοὶ τῆς Grotta Ferrata (ὄχι δηλ. Οὐνῖται;). Ὅσοι ἐκ τῶν ὑποτρόφων θὰ θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Χίον, θὰ λαμβάνουν καὶ τὰ ἔξοδα ἐπιστροφῆς (40 σκουῖδα)¹. Διὰ τοῦ κωδικέλλου τῆς 17 Ἰανουαρίου 1669 ἀφήνει τὰ ἐν Χίῳ ὑπολειπόμενα κτήματά του εἰς τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του².

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλλατίου εἶναι τεράστιον, ἀλλὰ δὲν ἐξετιμήθη ἀκόμη δεόντως, διότι ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἐτρόμαξε μέχρι τοῦδε τοὺς ἐρευνητὰς καὶ δὲν ἔχομεν καμμίαν

¹ Legrand, Bibl. - hell. 17 s. τ. 3 σελ. 452: «Quali giovani deveranno essere di Scio, nati da parenti Greci, battezzati in greco, nominati da Gentiluomini del Governo di Scio, e non da altre persone; che, quando ciò fusse, vuole che per questa causa sola siano esclusi e non messi in Collegio. E questi.... vuole che non s'obbligino a voto e giuramento alcuno, ma che siano liberi dopo usciti dal Collegio applicarsi a qualsivoglie sorte di vita, ancorche secolare, e che, se vogliono possano maritarsi, farsi medici e quando Dio li spirasse farsi religiosi, non s'habbino a fare, se non monachi di s. Basilio Greci, e non di quelli di Grotta Ferrata... vuole ancora che se, finiti li sette anni di studii li detti giovani o alcuni d'essi vorranno tornare a Scio, s'habbino da sborsare del detto Collegio scudi quaranta moneta per ciascuno per le spese del viatico». Περὶ τοῦ κληροδοτήματος γίνεται καὶ μεταγενεστέρως, τὸ 1708 λόγος: Ὁ Ἀλλάτιος «legavit aliquam summam scutorum monetae Romae ad effectum quod fructus dictorum scutorum desserviat pro subsidio puerorum Chiensium ad formam ecclesiae ritus Graecorum baptizatorum studendi causa per aliquot annos in dicta Alma Urbe, eligendorum per M. M. D. D. deputatos hujus civitatis Chii pro tempore existentes» (Χιακὰ Χρονικά τ. 3 σελ. 109). Ἡ ἐκλογή Χίων ὑποτρόφων κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ Λ. Ἀλλατίου ἤρχισε τὸ 1669, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1791, ὅτε ἐνεκα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς οικονομικῆς κρίσεως φαίνεται ὅτι τὸ κληροδοτήμα ἔχασε τὰ χρήματά του. Κατάλογον τῶν σπουδασάντων ὑποτρόφων τοῦ Ἀλλατίου βλ. εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Χίου τοῦ Ζολώτα τ. 3, 1 σελ. 476 κέξ. Τὸν αὐτὸν κατάλογον εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ στείλῃ καὶ πρὸς ἐμὲ ὁ γνωστὸς λόγιος κ. Κύριλλος Koralewski.

² Αὐτόθι σ. 455. Ἡ μήτηρ του εἶχεν ἀποθάνει τὸ 1647. Ἀγγέλλων τὸν θάνατον εἰς τὸν Ἀλλάτιον ὁ καθολικὸς ἐπίσκοπος Α. Σοφιανὸς (Legrand, Bibl. Hell. 17 siècle τ. III σ. 466) τοῦ γράφει ὅτι οἱ συγγενεῖς ζητοῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν μητέρα του καὶ νὰ ὀρίσῃ ἀντιπρόσωπόν του νὰ κρατήσῃ ὅ,τι θέλει.

κριτικήν μελέτην περὶ αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ θὰ ὁμιλήσωμεν ἔνταῦθα γενικῶς καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διαγράψωμεν τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ ἔργου του.

Ὁ Ἀλλάτιος ὑπῆρξεν ἀκούραστος ἐρευνητής, ἡ δὲ εὐφυΐα καὶ ἀπέραντος μνήμη του τὸν ἐβοήθησε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ ἐκτελέσῃ τεραστίαν ἐργασίαν, πολλάκις πρωτότυπον, ἀλλ' ὄχι πάντοτε συστηματικὴν καὶ μετὰ κριτικῆς μεθόδου ἐπεξεργασμένην. Ἡ ποικιλία τῶν μελετηθέντων ταχέως θεμάτων ἐρμηνεύεται καὶ ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ποῦ ἐστέλλοντο πρὸς αὐτὸν ἀπὸ διαφόρους λογίους, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν τὴν γνώμην τοῦ Ἀλλατίου περὶ διαφόρων ζητημάτων.

Μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς ἠσχολήθη ὁ Ἀλλάτιος εἰς ἐπιστημονικὸν καὶ πολιτικὸν συγχρόνως ζήτημα, τὸ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὸ ὅποιον ἀφιέρωσε πλῆθος μελετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δύο εἶναι καὶ ἑλληνιστὶ συντεταγμέναι χάριν τῶν Ἑλλήνων, αἱ δὲ λοιπαὶ λατινιστὶ χάριν τῶν λοιπῶν Εὐρωπαίων. Αἱ ἑλληνικαὶ μελέται φέρουν τοὺς ἑξῆς τίτλους:

1. Λέοντος Ἀλλατίου. Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Romae 1658.

Τὸ ἐγχειρίδιον εἶναι γραμμένον εἰς καλὴν καθαρεύουσαν τῆς ἐποχῆς. Ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: «Μιλῶ μετὰ σένα, ὦ καλὲ Χριστιανὲ καὶ φιλορῶμαιε, ὅπου ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν καὶ δουλεύεις τὸν ὀρθὰ διὰ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου, καὶ ὄχι μὲ σένα, ὅπου διὰ νάβαλες εἰς τὸν νοῦν σου μίαν γνώμην ἢ κακὴν ἢ καλήν, δὲν μελετᾷς μηδὲ Θεόν, μηδὲ σωτηρίαν ψυχῆς, ἀμὴ μὲ πείσμα καὶ φιλονεικίας καὶ μὲ ἀλήθεια ἢ ψέματα γυρεύεις νὰ τὴν στηρίξῃς καὶ νὰ τὴν βεβαιώσῃς καὶ ἀπέχει ἄς πάγῃ ὁ κόσμος ἄνω κάτω». Ἐνίοτε μεταχειρίζεται καὶ λέξεις τοῦ Χιακοῦ ἰδιώματος: «καὶ ἄς μὴ μοῦ τσαμπουνίξει κανεὶς λέγοντας ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ὑπάρχειν καὶ ἄλλο τὴν ὑπαρξίν ἔχειν». (σελ. κη').

2. Σύμβολον τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου μετὰ τῆς ἀποσημειώσεως Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου Romae 1659¹. Ὁ Ἀλλάτιος, ὅπως ὁ Βησσαρίων καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ ἄλλοι ὑπὸ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ μεγάλου Φωτίου ἐφοβοῦντο τὴν ἔνωσιν ταύτην καὶ ἐπροτιμοῦσαν τὴν προσέγγισιν πρὸς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἔδιδαν προνόμια, ἄφηναν τὴν ὀρθοδοξίαν ἀνέπαφον. Δὲν εἶναι τόπος ἔνταῦθα νὰ συζητηθῇ τὸ μέγαλο τοῦτο πρόβλημα καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ ἀναλύσωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τὰ σχετικὰ ἔργα τοῦ Ἀλλατίου, πρὸς τὰ ὁποῖα διεφώνησαν ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι². Ὁ θέλων ὁμῶς νὰ κρίνῃ τὸν Ἀλλάτιον δικαίως δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέψῃ μόνον

¹ Ἐκ τῶν λατινιστὶ ἐκδοθέντων ἔργων τοῦ Ἀλλατίου περὶ ἐνώσεως σημειοῦμεν δύο, τὰ γνωστότερα: 1) *De Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione libri tres*. Coloniae Agrippinae 1648. 2) *De utriusque Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de purgatorio consensione*, Romae 1648 (δευτέρω ἐκδοσις 1655 με προσθήκην τῆς *Dissertatio de consensu* (σελ. 588) *Ecclesiae occidentalis atque orientalis tam in dogmate quam in ritibus*. Εἰς τὰ γραφέντα με πολλὴν πολυμαθειαν ἔργα ταῦτα ἐχρησιμοποίησαν καὶ ἀνέκδοτοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι σημειώνονται ἐν τέλει δι' ἀστερίσκου.

² Ὁ I. Spanheim ἔγραψε, *De Ecclesiae graecae et orientalis a Romana et papali consensione* 1703.

εἰς τὴν κακὴν ἐκ μέρους τοῦ μεταχειρίσιν τῶν πολεμίων τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' εἰς τὴν εὐρύτεραν, ἀπὸ περιοπῆς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος.

Ἡ μελέτη τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ρώμης ὠδήγησε τὸν Ἀλλάτιον καὶ εἰς τὴν ἐκδοσιν ἀρχαίων συγγραφέων, μεταγενεστέρων, Χριστιανῶν καὶ βυζαντινῶν, πρὸς τούτοις δὲ εἰς τὴν σύνταξιν φιλολογικῶν μελετῶν περὶ διαφόρων συγγραφέων. Τινὰς τῶν συγγραφέων ἐξέδωκε πρῶτος αὐτός. Ἡ φιλολογικὴ αὐτὴ ἐργασία τοῦ Ἀλλατίου, ἣ ὅποια ἐγνώρισε συγγραφεῖς ὄλους καλύτερα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὑπῆρξε μεγάλη ὑπηρεσία εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Μακροτάτη εἶναι καὶ ἡ φιλολογικὴ του ἀλληλογραφία πρὸς μεγάλους φιλολόγους, τὸν Combesis, τὸν Goar καὶ πλείστους ἄλλους, οἱ ὅποιοι τὸν ἠρώτων περὶ διαφόρων ζητημάτων καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπήντα προθυμότερα. Εἶναι δ' ὁ Ἀλλάτιος ὄχι μόνον ἐκ τῶν γονιμωτάτων ἐκδοτῶν φιλολόγων καὶ γραμματολόγων, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος ἄξιος τοῦ ὀνόματος *Βυζαντινολόγος*, ἀφοῦ οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ οὔτε ἐξέδωκε οὔτε ἐμελέτησε καλύτερον βυζαντινοῦς συγγραφεῖς. Ἡ ὀνομαστοτέρα βυζαντινολογικὴ ἐργασία του εἶναι ἡ ἐκδοσις τοῦ Ἀκροπολίτου μαζί με τὸν Ἰωὴλ καὶ τὸν Κανανὸν ¹ τὸ 1651. Ἀλλὰ τὸ ἀνήσυχον καὶ εὐρὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλλατίου δὲν ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς θεολογικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Ὁ Ἀλλάτιος εἶναι ὁ πρῶτος ἄξιος τοῦ ὀνόματος *λαογράφος*, διότι ἔγραψε πολύτιμον μελέτην περὶ δεισιδαιμονιῶν τῶν Ἑλλήνων, ὅπου κάμνει λόγον καὶ περὶ πολλῶν λαϊκῶν δεισιδαιμονιῶν τῆς Χίου ². Ἀναφέρει (σελ. 166) τὸ πηγάδι τοῦ περιβόλου «τῶν Μαραγκῶν» (Marangoruni) παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου, δεξιά, ὅταν πηγαίνης ἀπὸ τὸν «Φόρον» εἰς τὸ «Τρίστρατον». Ἀπὸ τὸ πηγάδι ἐξήρχετο τὴν νύκτα στοιχειωμένος ἄνθρωπος ὁ *Βένιας* λεγόμενος καὶ δι' αὐτό, ὅταν ἤθελαν νὰ εἴπουν περὶ τινος ὅτι προσεβλήθη ἀπὸ τὰ ἐξωτικά ἔλεγαν ὅτι «ἦπιε ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ Βένια». Ὁ Ἀλλάτιος ὁμιλεῖ λεπτομερῶς περὶ τῆς Γελοῦς, τῶν καλικατζάρων, στοιχειῶν, βουρβολάκων καὶ περὶ τῆς ἀποτροπῆς αὐτῶν δι' εὐχῶν καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν μέσων. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀλλάτιος δὲν φαίνεται ἀπηλλαγμένος δεισιδαιμονιῶν. Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ ἱστορικαὶ μελέται καὶ αἱ εἰδήσεις αὐτοῦ περὶ προσώπων συγχρόνων. Οὕτω ἔγραψε τὴν βιογραφίαν τῆς καθολικῆς ὁσίας *María Raggi* τῆς Χίας, ἣ ὅποια ἀπέθανε τὸ 1600 εἰς τὴν Ρώμην ³. Ἐπίσης ἔγραψε τὸν βίον τοῦ Δομινικανοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου *Baldrati*, τὸν ὅποιον ὑπέβαλον εἰς μαρτύρια καὶ ἐθανάτωσαν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Χίον τὴν 10 Φεβρουαρίου 1645 ⁴.

¹ Georgii Acropolitae magni logothetae historia, Ioelis chronographi compendiarium, et Ioannis Canani narratio de bello constantinopolitano cum versione et notis, atque diatriba de Georgiis et eorum scriptis. Parisiis 1651. Ἀνατύπωσις τοῦ Ἀκροπολίτου ἔγινε τὸ 1729 εἰς τὴν Βενετίαν.

² Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλλατίου, *De templis graecorum recentioribus, de parthece ecclesiae veteris nec non de Graecorum hodie quorundam opinionibus* (Coloniae Agrippinae 1645) τὸ περὶ δεισιδαιμονιῶν κλπ. λαογραφικὸν τμήμα κατέχει τὰς σελίδας 113-184.

³ Vita della venerabile serva di dio Maria Raggi da Scio.... scritta da Leone Allacci. Romae 1655.

⁴ Vita e morte del P. F. Alessandro Baldrati da Lugo fatto morire nella città di Scio

Ὅμοίως ἔγραψε περὶ τῶν λογίων τῶν δημοσιευσάντων μελέτας ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τοῦ 1630 μέχρι τοῦ 1632¹. Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι καὶ βιβλιογραφικὴ συγχρόνως, πρόδρομος ἄλλων σπουδαιότερων βιβλιογραφικῶν ἔργασι τῶν Ἀλλατίου. Ὁ Ἀλλάτιος εἶναι ἐκ τῶν πρώτων βιβλιογράφων. Ἡ Dramaturgia του, ἡ ὁποία ἐξεδόθη τὸ 1666 εἰς τὴν Ρώμην, εἶναι πλουσιώτατος κατάλογος ἔργων θεατρικῶν τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων.

Ὁ Λέων Ἀλλάτιος ἦτο καὶ ποιητής. Τὰ πλεῖστα ποιήματά του γράφει εἰς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς στίχους, ἐκ τούτων δὲ γνωστοτέρα συλλογὴ εἶναι ἡ Ἑλλάς, τὸ ποίημα τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσεν εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Γάλλου Δελφίνου, τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας², τοῦ ἔπειτα Λουδοβίκου ΙΔ', τοῦ ὁποίου ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο φαίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ Ἀλλατίου πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν:

Ἑλλάς γὰρ εἰμι, τέκνον, Ἑλλάς, ἧς κλέος
ἀσβεστον ἔργοις τιμίσις πεπραγμένον

Εἰς τὸ μακρὸν ποίημα εὕρισκει ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ τὴν πρὸς τὴν Χίον ἀγάπην τοῦ Ἀλλατίου:

νήσων σύ μοι (λέγει ἡ Ἑλλάς) ἀπασέων λιπαρωτάτη
Χίος δουλεύεις
δούλευμα λυγρὸν ἢ τοσὴδ' ἀναξίως!

Τὴν Χίον δὲν λησμονεῖ ὁ Ἀλλάτιος καὶ εἰς ἄλλο ποίημα, εἰς «τὰς Ὀμήρου γονάς»³:

καὶ Χίον, ἡ νήσων πολὺ φιλτάτη ἐστὶν ἀπασέων

da' Turchi per la feda cattolica li 10 di Febraro 1645 Roma 1657 (σημειοῦται καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

¹ L. Allatii, Apes Urbanae, sive de viris illustribus, qui ab anno 1630 per totum 1632 Romae adfuerunt ac typis aliquid evulgarunt Ρώμη 1633 (δευτέρα ἔκδ. 1701).

² Leonis Allatii, Hellas in Natales Delphini gallici. Romae 1642. Ἐδημοσιεύθη ἔπειτα ἐκ νέου εἰς τὸ ἐνωτικὸν βιβλίον τοῦ Ἀλλατίου de Ecclesiae... consensione 1648, καὶ τὸ 1872 ὑπὸ τοῦ Δ. Ροδοκανάκη εἰς τὸ βιβλίον, Λέοντος Ἀλλατίου Ἑλλάς. Πβ. καὶ Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 1869 σελ. 429.

³ Leonis Allatii, Homeri natales, Andrea Bajano interprete s. a. Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Ἀλλάτιος φανερῶνει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Χίον γράφων: εἰμαι Χίος, ἐὰν ἐγὼ εἰμαι ἀξίος τιμῆς, τὴν τιμὴν πρέπει νὰ ἀπονεύμετε εἰς τὴν Χίον, ἡ ὁποία μὲ ἐγέννησε, μὲ περιέθαλψε, ὅπου ἀναπαύονται τὰ λείψανα τῶν πατέρων μου. Πβ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τ. 7 (1894) σελ. ρξα'. Αὐτόθι σελ. ρπα' - σιε' ἀναδημοσιεύεται τὸ ποίημα τοῦ Ἀλλατίου «Ὀμήρου Γοναί», ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ μυθολογικὴ ἱστορία Ὀμήρου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν Χίον.

Ἀναφέρω ἀκόμη τὸ ποίημα *Melissolyra* (ἔξωθεν τοῦ βιβλίου ὑπάρχει λύρα καὶ ἐπ' αὐτῆς μέλισσα) εἰς τιμὴν τοῦ Ἰησουΐτου Πεταβίου² γραμμένον μὲ ἀρχαϊκὴν ἔμπνευσιν:

νῦν αὐρέων ἔληξε δυσσαῆς κλόνος,
 νέφη δ' ὑπεξήλυξεν, ἔνθεν αὖ πάλιν
 λευκῇ γαλήνῃ νήνεμος γελᾷ πόντος

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Χίον ἔκαμε τὸν Ἀλλατίον νὰ γράψῃ τὴν μελέτην του *De Patria Homerī* (1640), ὅπου προσπαθεῖ μετὰ μεγάλης πολυμαθείας νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι Χῖος.

Ἡ εὐφυΐα, ἡ πολυμαθεῖα καὶ ἡ καλωσύνη τοῦ Ἀλλατίου τοῦ ἐξησφάλισαν εἰς τὴν ζωὴν πολυαριθμούς φίλους καὶ προστάτας, ὡς δεικνύει καὶ ἡ τεραστία ἀλληλογραφία του, ἀπείρους δὲ θαυμαστὰς καὶ μετὰ θάνατον. Ὁ θαυμασμός οὗτος φαίνεται καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐπιγραμμάτων, τὰ ὅποια ἐγράφησαν εἰς τιμὴν τοῦ Ἀλλατίου καὶ τῶν βιβλίων του. Εἰς ἓν τῶν ἐπιγραμμάτων, ἡ Χίος ἀναφέρεται ὡς πατρίς τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἀλλατίου¹! Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ἐπιγραμμάτων ἀναφέρω τὸ τοῦ Ἰωάννου Κωττουνίου ἔνθα πλὴν ἄλλων λέγει³ ἐπίσης:

Ἀλλάτιε, κλεινὴ σε Χίος, ἢ πρὶν Ὀμήρου,
 νῦν σέο κυδίστοις ἦρε κλέος γενέθλοις,
 θρέψε δὲ παμβασίλεια, θεῶν ἔδος ἠδὲ ἀνάκτων,
 Ρώμη, καὶ θάλλει ἤς ἔτι ἀγκαλίσαι

Εἰς γενικωτάτας γραμμάς ἠθέλησα νὰ σκιαγραφήσω τὰ τοῦ βίου καὶ τῆς πολυμερεσιότητος ἐργασίας τοῦ Ἀλλατίου, ὅστις τόσον ἀδίκως ἔνεκα τῆς ἐνωτικῆς πολιτικῆς του κατηγορήθη πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν καθολικῶν. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐξετασθῇ μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ δικαιοσύνην τὸ ἔργον τοῦ θαυμαστοῦ πολυγράφου, τοῦ θεολόγου, ἱστορικοῦ, λαογράφου, φιλολόγου, ποιητοῦ, ἱατροῦ, ὅστις τόσον εἰργάσθη καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ τόπου του⁴.

¹ Leonis Allatii, *Melissolyra. De laudibus Dionysii Petavii societatis Iesu presbyteri Romae* 1653.

² Ἐν τέλει τοῦ *Elenchus* τῶν ἔργων τοῦ Ἀλλατίου (1659): «Chios Patria Homerī et Leonis Allatii». Αὐτόθι λέγεται ὅτι ἡ Χίος δὲν χρειάζεται ἄλλην δόξαν, ἀφοῦ ἐγέννησε τὸν Ἀλλατίον καὶ τὸν Ὅμηρον! «Sat erit genuisse Leonem, majorem cunctis, Maeonidique (= Ὀμήρω) parens (Legrand 17 s 2, 124).

³ Ἰωάννου τοῦ Κωττουνίου ἐλληνικῶν ἐπιγραμμάτων βιβλία δύο σελ. 57 (Legrand 17 s τ. 2 σ. 61)—Β. Μυστακίδου, *Οἱ Κωτιούνιοι. Πεντηκονταετηρίς τοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως...* σελ. 279.

⁴ Ἐλπίζω καὶ ἐγὼ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλλατίου. Ὁ σεβαστὸς φίλος S. Mercati μου ἔστειλε φωτογραφίας σειρᾶς ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθην ἀκόμη νὰ ἐξετάσω. Ὁ αὐτὸς εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ στείλῃ καὶ τὴν ἀνωτέρω φωτογραφίαν τοῦ Ἀλλατίου.